

Prof. dr NIKOLA ČUBRA

„Ekonomika opštenarodne odbrane”

Krajem prošle godine NIO „Poslovna politika” iz Beograda izdala je drugo dopunjeno i izmenjeno izdanje knjige general-majora prof. dr Nikole Čubre: *Ekonomika opštenarodne odbrane*.¹ Profesor dr Nikola Čubra poznat je u našoj vojnoj i ekonomskoj literaturi i odranije kao autor brojnih knjiga, studija, monografija i drugih radova, posebno u oblasti ekonomike opštenarodne odbrane i planiranja razvoja opštenarodne odbrane. Novo izdanje ove knjige profesora Čubre predstavlja značajan naučni i stručni doprinos u oblasti ekonomike odbrane, posebno kada se ima u vidu činjenica da je u toj oblasti objavljeno relativno malo radova. Zbog toga ova knjiga ima trajan teorijski i praktični značaj i biće dugo izučavana u našoj vojnoekonomskoj literaturi.

Posebno je značajno to da ova knjiga u potpunosti afirmiše ekonomiku opštenarodne odbrane kao naučnu disciplinu, koja izučava primenu ekonomskih zakonitosti i principa u izvršenju zadataka odbrane, pripremanju društveno-ekonomskog i privrednog sistema za funkcionisanje u uslovima vođenja opštenarodnog odbrambenog rata i racionalnom angažovanju materijalnog činioca sistema opštenarodne odbrane u miru i ratu. U tom smislu autor je pošao od nekoliko značajnih činilaca u definisanju predmeta i metoda ekonomike op-

¹ Prvo izdanje knjige pod istim naslovom izdao je Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1979. godine.

štenarodne odbrane, pre svega od specifičnosti društveno-ekonomskih odnosa u našem društvu; promena i problema u međunarodnim odnosima, koji sve više prerastaju u krizu međunarodnih ekonomskih odnosa i sadašnjeg međunarodnog ekonomskog poretka; i protivrečnosti u društveno-ekonomskom razvoju koje se odražavaju i na opštenarodnu odbranu i njenu ekonomiku. Osim toga, ističe se i značaj ostvarivanja Dugoročnog programa ekonomske stabilizacije i razvoja socijalističkih samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa za prevazilaženje sadašnje nepovoljne ekonomske situacije i ubrzanje materijalnog i socijalnog razvoja što je posebno važno za efikasan sistem opštenarodne odbrane. Autor ističe da su postignuti krupni rezultati u razvoju i primeni koncepcije opštenarodne odbrane, pri čemu poslovi odbrane sve više postaju sastavni deo redovnih funkcija samoupravnih subjekata. Na taj način se sistem opštenarodne odbrane i ekonomika njegovog funkcionisanja razvijaju na širokoj osnovi. S tim u vezi u Jugoslovenskoj narodnoj armiji obezbeđen je znatno širi pristup ekonomičnijem izvršenju zadataka odbrane, pored ostalog i utvrđivanjem planova ostvarivanja Dugoročnog programa ekonomske stabilizacije u jedinicama i ustanovama. Autor ističe da danas imamo mnogo više iskustva i veći broj teorijskih rasprava o primeni ekonomskih zakonitosti i principa u izvršenju zadataka odbrane, kako kod nas tako i u svetu.

Koristeći praktična iskustva i teorijska saznanja koja su se razvila poslednjih godina, autor je ovu knjigu učinio veoma zanimljivom i ona predstavlja vidan korak napred u odnosu na prvo izdanje koje je izašlo pre sedam godina.

Značajna problematika tretirana u ovoj knjizi izložena je u uvodu i četiri osnovna poglavlja, na 212 stranica. U *uvodu* autor analizira predmet i metod ekonomike opštenarodne odbrane kao naučne discipline i njen odnos prema koncepciji opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, kao i njeno mesto u pripremama sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite za rat.

Pojam ekonomike odbrane autor svrstava u tri grupe. Prvu grupu čine ona shvatanja koja ekonomiku odbrane poistovećuju sa vojnom ekonomikom. Drugu grupu čine ona shvatanja u okviru kojih se razmatra međuzavisnost delovanja vojske i ekonomije, a treću grupu čine ona shvatanja prema kojima ekonomika odbrane obuhvata pripreme privrede za rad u ratu. Prvi počeci tako shvaćene ekonomike odbrane vezani su za osposobljavanje subjekata koji su nosioci materijalne komponente priprema za vođenje rata. Po mišljenju autora navedena shvatanja pojma ekonomike odbrane mogu se smatrati prihvatljivim samo sa aspekta jednog njenog dela, ali

nijedno shvatanje ne može u potpunosti izraziti pojam ekonomike odbrane. Za određivanje pojma ekonomike odbrane mora se usvojiti širi pristup, koji bi obuhvatio sve tri navedene grupe shvatanja. Otuda, po mišljenju prof. Čubre, ekonomika opštenarodne odbrane mora da obuhvati u celini problematiku koju tretira vojna ekonomika, zatim problematiku uzajamnog dejstva odbrane i ekonomike, kao i brojne probleme u oblasti priprema privrede za efikasan rad i funkcionisanje u ratu. Značajno je napomenuti da svaki od ovih aspekata ekonomike odbrane mora da ima osnovu u samoupravnim socijalističkim društveno-ekonomskim odnosima i područjavanju opštenarodne odbrane. Odatle proizlaze i naponi u teorijskoj razradi i praktičnom rešavanju problema racionalnog i ekonomičnog izvršenja zadataka odbrane. Neophodno je da se raspoloživim materijalnim i finansijskim sredstvima ostvare što veći i bolji rezultati, pre svega, maksimalna borbena osposobljenost JNA. To je novi kvalitet koji proizlazi iz Dugoročnog programa ekonomske stabilizacije i drugih značajnih dokumenata usvojenih poslednjih godina.

U *prvom poglavlju* knjige autor ističe da je problematika ekonomske odbrane već dugo vremena predmet naučnog interesovanja u svetu. U vezi s tim, autor posebnu pažnju posvećuje analizi shvatanja nekih od najpoznatijih ekonomista u istoriji ekonomske misli; pre svega, reč je o shvatanjima Adama Smita i Davida Rikarda, kao i shvatanjima drugih predstavnika klasične političke ekonomije. Autor, zatim, izlaže osnovne koncepcije osnivača naučnog socijalizma o ovoj oblasti. Analizirajući predmet ekonomike opštenarodne odbrane i njeno mesto u sistemu ekonomskih nauka, autor ukazuje na izuzetno značajan doprinos Josipa Broza Tita za razvoj teorije i prakse ekonomike opštenarodne odbrane i za koncepcijsko shvatanje ekonomskog činioca u vođenju rata između ostalog, citirajući Titov stav da je „za našu narodnooslobodilačku vojsku od prvenstvene važnosti ekonomsko stanje naroda na ovom prostoru gde se vode operacije”.²

Profesor Čubra ukazuje i na činjenicu da među najkompetentnijim teoretičarima u ovoj oblasti postoji nepodeljena saglasnost o tome da mogućnosti i način vođenja oružane borbe (organizacija i naoružanje vojske) zavise u velikoj meri od stepena ekonomske razvijenosti svake zemlje. Autor, pri tom, ukazuje na Lenjinovo mišljenje kojim je naglašen značaj ekonomskog činioca za vođenje rata. Lenjin razotkriva stvarnu vezu između vojne organizacije i celo-

² Strana 26.

kupnog ekonomskog uređenja zemlje. Ta je veza u savremenom ratu od odlučujućeg značaja. Pri svemu tome, iako ukazuje na relativno veliki značaj ratno-ekonomskog potencijala, autor zaključuje da je čovek osnovni činilac pobeđe u ratu, što dokazuju i ratovi koji su vođeni u dvadesetom veku, bez obzira na niži stepen ekonomske razvijenosti i ekonomske inferiornosti nekih zemalja u odnosu na agresora.

U knjizi su, takođe, razmotrene i metodološke osnove ekonomike opštenarodne odbrane kao nauke i analizirana međuzavisnost ekonomike i rata. Na taj način autor uvodi čitaoca u nauku o ekonomici opštenarodne odbrane i stvara osnovu za razmatranje u narednim poglavljima.

Drugo poglavlje knjige posvećeno je problematici odbrambenih priprema i adaptaciji društveno-ekonomskog sistema za efikasno funkcionisanje u ratu. Reč je o razvoju socijalističkih samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa, kao pretpostavci daljeg razvoja sistema opštenarodne odbrane. Analizirani su međuzavisnost i uslovljenost socijalističkog samoupravljanja i opštenarodne odbrane, dohodak kao materijalni faktor i takozvani dohodovni odnosi kao društveni faktor i pretpostavka jačanja odbrane. Planiranje razvoja opštenarodne odbrane izloženo je kao integralni deo samoupravnog planiranja društvenog razvitka. Razmatrani su i problemi proširene društvene reprodukcije i odbrane, finansiranja opštenarodne odbrane, priprema proizvodnih organizacija udruženog rada za rad u ratu, a i neka specijalna pitanja prometa, tržišta i cena u ratu. U okviru svakog od ovih delova privrednog sistema, razmotrena je problematika odbrambenih priprema za efikasno funkcionisanje u ratnim uslovima.

U trećem poglavlju reč je o usklađivanju materijalnog i društvenog razvoja sa potrebama opštenarodne odbrane. Bliže posmatrano, reč je o primeni odbrambenih i zaštitnih kriterijuma u razvoju privrednih i društvenih delatnosti. Posebno se analizira razvoj industrije, poljoprivrede, energetike, tercijarnih delatnosti, saobraćaja, veza i vodoprivrede. Na kraju ovog poglavlja obrađuju se i neki problemi odbrambenih priprema društvenih delatnosti za efikasno funkcionisanje u ratu; posebno, naučnoistraživački rad, zdravstvo i obrazovanje. Autor ističe da su osnovni pravci razvoja ovih delatnosti u odnosu na odbrambene pripreme:³ 1) podizanje ukupnih stvaralačkih potencijala društva, unapređenje radne i socijalne si-

³ Strana 139.

gurnosti, proširenje mogućnosti svestranog razvoja ličnosti radnog čoveka kao proizvođača i samoupravljača, kao i ostvarivanje opšte-kulturnih, etičkih i humanitarnih ciljeva razvoja; 2) povećanje nivoa razvoja društvenih delatnosti (razvijenosti društveno-ekonomskih odnosa, materijalnog položaja delatnosti, stepena tehničko-tehnološke opremljenosti, prostornog rasporeda, kadrovske strukture i slično); 3) prilagđavanje mirnodopskog razvoja i rada organa i organizacija koja se bave društvenim delatnostima, uslovima i načinom njihovog funkcionisanja u ratu.

Problemi racionalnog i ekonomičnog pripremanja za vođenje oružane borbe, odnosno izvršenja zadataka oružanih snaga u miru, izloženi su u *četvrtom poglavlju*. Pošto je ukazao na mesto vojne ekonomike kao integralnog dela ekonomike opštenarodne odbrane, i dao opšti pristup ovoj problematici, autor ističe ulogu rukovođenja i komandovanja u povećanju borbene efikasnosti oružanih snaga i racionalnom i ekonomičnom izvršenju zadataka. Posebno se analizira metodološki pristup problemu obuhvatanja i kontrole troškova, kao vrednosnog izraza ulaganja u razvoj i redovan rad oružanih snaga u miru, kao i problemi obuhvatanja borbene sposobnosti, kao izraza rezultata funkcionisanja oružanih snaga. Pored toga, autor posebnu pažnju posvećuje racionalnom i ekonomičnom izvršenju zadataka u oblasti pozadinskog obezbeđenja i materijalno-finansijskog poslovanja u JNA.

Na taj način autor daje celovit i obuhvatan pristup problematici ekonomike opštenarodne odbrane i ukazuje na strateška pitanja koja moraju biti predmet svake studije koja se bavi ovim značajnim domenom, kako sa vojnog tako i ekonomskog aspekta. Posebno je značajno to što autor u ovoj studiji detaljno razmatra i proširuje svoju tezu o tome da planiranje opštenarodne odbrane predstavlja integralni deo sistema samoupravnog planiranja. Specijalista u ovoj oblasti, prof. Čubra izložio je brojna pitanja i dao odgovore na njih ukazujući na nezaobilazan metodološki pristup u razrešavanju problema pred kojima se ekonomska teorija i praksa nalaze u oblasti ekonomike odbrane. Pri tom imamo u vidu, pre svega, metodološka uputstva o izradi pojedinih vrsta planova kojim se reguliše funkcionisanje privrednih i društvenih delatnosti u ratu, kao i o izradi najznačajnijih materijalno-finansijskih i drugih bilansa za čitavu zemlju kojim se obezbeđuje regulisanje korišćenja vojnoekonomskog potencijala u razvoju opštenarodne odbrane u miru i u toku vođenja opštenarodnog odbrambenog rata.

Treba, takođe, napomenuti da je mali broj studija, kao što je ova profesora Čubre, koje tako iscrpno obrađuju finansiranje opšte-

narodne odbrane, problematiku koja često zahteva precizne ekonomske analize, kako bi se razrešili problemi finansiranja te prioritete društvene delatnosti ne utičući negativno na finansiranje društvene reprodukcije u uslovima rata. Autor ističe faktore koji opredeljuju obim sredstava koja se izdvajaju za potrebe opštenarodne odbrane (razvoj samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa, privredni razvoj i ekonomske mogućnosti zemlje, finansijska politika, međunarodni odnosi i vojno-politički položaj zemlje i dr.). Finansiranje opštenarodne odbrane posmatra kao integralni deo sistema finansiranja proširene društvene reprodukcije u celini. Autor je posebno ukazao na činjenicu da u samoupravnom društveno-ekonomskom sistemu u finansiranju odbrane, pored države, učestvuju i ostali subjekti društva, koji poslove odbrane obavljaju kao deo svojih redovnih poslova. Zbog toga, izvršenje određenih zadataka Teritorijalne odbrane, civilne zaštite, službe osmatranja i obaveštavanja, pripreme privrede za rad u ratu i drugih zadataka sistema opštenarodne odbrane finansiraju republike, pokrajine, opštine, međuopštinske i gradske zajednice i organizacije udruženog rada. Pri tome se, pored budžeta društveno-političkih zajednica, formiraju i fondovi samoupravnih organizacija i zajednica koji služe za finansiranje zadataka opštenarodne odbrane. Imajući na umu činjenicu da su potrebe najčešće veće od mogućnosti, autor ističe neophodnost preciznog planiranja odbrane u sistemu samoupravnih planova. Povezivanjem ta dva izuzetno važna segmenta ekonomike opštenarodne odbrane ova knjiga je dobila posebnu vrednost.

S obzirom na to da je stvaranje realnih preduslova za izvršavanje proizvodnih i drugih ekonomskih zadataka u ratu jedan od naj-složenijih problema savremene vojne nauke, autor se u knjizi bavi i ciljevima, sredstvima i formama ekonomskog rata, koji se i u miru i u ratu primenjuju, naročito od strane ekonomski jakih prema privredno slabijim, odnosno manje razvijenim zemljama. Usporavanje razvoja ili smanjenje razlike u ekonomskim potencijalima utiče na smanjenje razlike između vojnih potencijala, pa su otuda ciljevi ekonomskog rata, upravo, u slabljenju ekonomskih mogućnosti zemalja, radi slabljenja njihovog ratnog potencijala. Način za uspešno suprotstavljanje ekonomskom ratu autor vidi u jačanju sopstvene industrije, tehnoloških i naučnih potencijala, sirovinske baze, vojne industrije, obezbeđenju repromaterijala, rezervi i izvora energije i u preduzimanju drugih mera koje jačaju ekonomsku nezavisnost zemlje.

Autor posebno ističe da materijalni faktor ima izuzetan, ali ne i jedini i odlučujući značaj za uspešno vođenje rata. Takvim pristu-

pom razmarta organizacione, tehničko-tehnološke, kadrovske i druge pripreme svih subjekata za vođenje ONOR-a, a naročito proizvodnih organizacija udruženog rada. Osnovne pretpostavke za očuvanje potrebnog stepena proizvodne sposobnosti privrednih delatnosti u uslovima rata sadržane su u adekvatnoj organizaciono-tehnološkoj i kadrovskoj pripremljenosti osnovnih organizacija udruženog rada za funkcionisanje u ratu, uključujući i pripremljenost radne snage i stanovništva uopšte.

Prema tome, ova knjiga, koja predstavlja rezultate dugogodišnjeg rada autora, sumira značajna i brojna iskustva i naučna saznanja i prezentira ih čitaocima primerenim načinom za njihovu praktičnu primenu i dalja teorijska osmišljavanja osnovnih pitanja ekonomike opštenarodne odbrane. Otuda će ova knjiga zainteresovati širi krug čitalaca i to ne samo stručnjaka koji se bave ovom problematikom u Armiji, Teritoijalnoj odbrani, civilnoj zaštiti, udruženom radu, društveno-političkim i samoupravnim zajednicama, nego i ekonomista uopšte. Posebno je interesantno za studente redovnih i poslediplomskih studija ekonomskih i fakulteta narodne odbrane, a poslužiće i kao korisna i poučna literatura pri izradi različitih naučnih i stručnih radova iz ove oblasti. Imajući u vidu naučnu vrednost ove knjige za dalje proučavanje teorije i prakse ekonomike opštenarodne odbrane očekujemo da će knjiga naići na dobar prijem u našoj naučnoj i stručnoj javnosti i da će podstaći na stvaralačka razmišljanja posebno stručnjaka iz oblasti ekonomike opštenarodne odbrane.

Prof. dr Lazar Pejić

SUMMARY

Prof. dr Nikola ČUBRA: ECONOMY OF TOTAL NATIONAL DEFENCE

By the end of 1985 the „Poslovna politika” (Business Politics), Belgrade, published the second, complemented and revised edition of the book *Economy of Total National Defence* written by Major General Prof. dr Nikola ČUBRA.

This book is a significant scientific and expert contribution in the field of defence economy, particularly when we have in mind that in this field a relatively small number of works has been published. Of importance is that this book completely reaffirms the economy of total national defence as a scientific discipline that studies the application of the economic laws and principles to the processes of fulfilling of defence tasks, of preparation of the socio-economic system of the country for its functioning in the conditions of

a total national defence war, and of rational engagement of the material factor in the total national defence system both in the time of peace and in war.

On 212 pages of this book the author reviews significant experience and scientific knowledge and presents them to the reader in an appropriate manner, with the purpose of their application in practice and of further conceiving of fundamental issues of economy in the total national defence concept. This book will therefore draw attention of a wide circle of readers, not only of expert in the Army, Territorial defence and civil protection organizations, in the associated labour organizations and in socio-political and self-managerial communists but of economists in general.

RESUME

Prof. dr Nikola Čubra: "L'ECONOMIE DE LA DEFENSE POPULAIRE GENERALISEE

Vers la fin de l'année dernière, la revue „Poslovna politika” de Belgrade a publié une seconde édition revue et complétée du livre du Professeur Dr Nikola Čubra "L'Economie dans les conditions de la d/fense populaire généralisée”.

Ce livre du Proffesseur Čubra est une importante contribution scientifique et professionnelle à la conception de la défense populaire généralisée d'autant plus que dans ce domaine il y e eu relativement peu de travaux publiés. Il importe de préciser que ce livre est une affirmation totale de l'économie dans les conditions de la défense populaire généralisée en tant que discipline scientifique du fait qu'il étudie l'application des lois et des principes économiques dans le domaine de l'accomplissement des fonctions de la défense, dans les préparatifs que le système socio-politique et économique engage pour fonctionner dans les conditions de la GPGD (guerre populaire généralisée défensive) et en matière de la mise à profit rationnelle du facteur matériel de la défense populaire généralisée en temps de paix et en temps de guerre.

Dans ce livre, sur 212 pages, l'auteur réunit une somme d'expériences importantes ainsi que de connaissances scientifiques et les offre aux lecteurs de façon à les rendre facilement utilisables dans la prtique et ouvertes à la théorie dans l'effort de perfectionner les postulats fondamentaux de l'économie dans les conditions de la défense populaire généralisée. C'est pourquoi, ce livre trouvera une vaste audience parmi ses lecteurs, non seulement parmi les spécialistes de l'Armée, de la Défense territoriale, de la Protection civile, du travail associé et des communatués socio-politiques et autogestionnaires mais aussi parmi les économistes proprement dit.

Проф. д-р НИКОЛА ЧУБРА: „ЭКОНОМИКА ВСЕНАРОДНОЙ ОБОРОНЫ“

Под конец прошлого года издательством „Пословна политика“ выпущено второе дополненное и исправленное издание книги генерал-майора проф. д-р Николы Чубры „Экономика всенародной обороны“.

Указанная книга проф. Чубры представляет собой значительный научный вклад в область экономики обороны, тем более, если иметь в виду факт, что в этой области опубликовано очень мало трудов. В этой книге экономика всенародной обороны полностью утверждается как научная дисциплина, занимающаяся применением экономических закономерностей и принципов в выполнении задач обороны, подготовке общественно-экономической и хозяйственной системы для функционирования в условиях ведения всенародной оборонительной войны, а также и в рациональном привлечении материального фактора системы всенародной обороны в мирное и военное время.

Значительный опыт и научные знания, итоги которых подводятся автором на 212 страниц, представлены читателю подходящим способом, обеспечивающим их практическое применение, а также и дальнейшую теоретическую разработку основных вопросов экономики всенародной обороны. Поэтому настоящая книга представляет интерес для широкого круга читателей, причем не только для специалистов из ЮНА, Территориальной обороны, гражданской защиты, объединенного труда и общественно-политических и самоуправляющихся содружеств, но и для экономистов вообще.